

การสร้างสรรคการแสดงร่วมสมัยเพื่อสื่อสารปรัชญา นิเวศวิทยาแนวลึก จากกวีนิพนธ์ของ รพินทรนาถ ฐากูร

รัชฎาวรรณ รองทอง
ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงสร้างสรรค์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อดัดแปลงสื่อจากกวีนิพนธ์ของรพินทรนาถ ฐากูรสู่การแสดงร่วมสมัยเพื่อสื่อสารปรัชญานิเวศวิทยาแนวลึก เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการแสดงร่วมสมัยจากการดัดแปลงกวีนิพนธ์ของรพินทรนาถ ฐากูร ของทั้งผู้เชี่ยวชาญและผู้ชมทั่วไป และเพื่อศึกษาการรับรู้และทัศนคติของผู้ชมต่อปรัชญานิเวศวิทยาแนวลึก โดยการเสวนาหลังการแสดงและสำรวจทัศนคติจากแบบสอบถาม จากการแสดงทั้ง 3 รอบมีผู้ร่วมเสวนาจำนวน 27 คน และผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 76 คน

รัชฎาวรรณ รองทอง นศ.ม. (กลุ่มวิชาสื่อสารการแสดงและสื่อบันเทิง คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554) และ ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ รองศาสตราจารย์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “การสร้างสรรคการแสดงร่วมสมัยเพื่อสื่อสารปรัชญานิเวศวิทยาแนวลึกจากกวีนิพนธ์ของรพินทรนาถ ฐากูร” ของ รัชฎาวรรณ รองทอง โดยมี รศ.ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งได้รับการประเมินผลการสอบวิทยานิพนธ์ในระดับ ดีมาก

การสร้างสรรคการแสดงร่วมสมัยเรื่อง “ไอ้โลกที่รัก” เริ่มกระบวนการตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2554 จนถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2555 กวีนิพนธ์ที่นำมาใช้ประกอบด้วย เรื่อง “ไอ้โลกที่รัก” (“Earth” ประพันธ์ในปี พ.ศ. 2479) โดยมีบทกวีจากเรื่องอื่นๆ ประกอบ ได้แก่ คีตาณูชลี และ นกเถื่อน นำมาร้อยเรียง โดยนำเสนอแก่นสารคือการกระทำต่างๆ ของมนุษย์นั้นเป็นส่วนสำคัญในการทำลายสมบูรณภาพของโลก จนท้ายที่สุดมนุษย์เองก็จะเป็นผู้ที่รับผลกระทบนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

รูปแบบของการแสดงใช้จินตลีลาประกอบการอ่านบทกวี โดยมีนักแสดงทั้งเพศหญิงและชายเพื่อเป็นตัวแทนของมนุษยชาติ ไม่ระบุสถานที่และยุคสมัย เพื่อสื่อว่าสามารถเกิดได้ทุกที่บนโลก การออกแบบลีลามุ่งสื่อสารความหมายและสะท้อนอารมณ์ของกวีนิพนธ์ในแต่ละช่วง

ผลจากการวิจัยพบว่าผู้ชมมีทัศนคติต่อองค์ประกอบในการแสดงอยู่ในเกณฑ์ดี องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงสุด 3 อันดับคือ (1) ดนตรีประกอบ (2) นักแสดง และการออกแบบแสง (3) ประเด็นเนื้อหา ($\bar{x}$ = 4.39, 4.25/ S.D. = 0.68, 4.25/ S.D. = 0.71 และ 4.24 ตามลำดับ) และจากการเสวนา เห็นว่าการแสดงในครั้งนี้ทำให้บทกวีมีความน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เห็นว่าการแสดงช่วยให้สามารถเข้าใจประเด็นเนื้อหาของบทกวีได้ง่ายขึ้น แก่นสาร จากการแสดงทำให้ผู้ชมเห็นความเชื่อมโยงเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น ภัยพิบัติต่างๆ ที่เกิดจากมนุษย์เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้โลกธรรมชาติเสียสมดุลภาพ

ผลจากการวิจัยยังพบว่าการรับรู้ต่อปรัชญานิเวศวิทยาแนวคิดอยู่ในเกณฑ์มาก ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3 อันดับแรกคือ (1) ชีวิตหนึ่งๆ คือรู้อิอันน้อยนิดของโลก (2) ชีวิตมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นพลวัตของโลก และ (3) เมื่อมนุษย์ทำร้ายโลก โลกย่อมทำร้ายมนุษย์ฉันใดก็ฉันนั้น ($\bar{x}$ = 4.29, 4.28 และ 4.25 ตามลำดับ) ส่วนอีก 3 อันดับที่มีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันคือ เมื่อโลกถูกรบกวนให้เสียสมดุล พื้ติภัยทางธรรมชาติคือการแปรสมดุลของโลก, บุรณภาพนิยมของโลกคือการอยู่

ร่วมกันของสรรพสิ่งทั้งบวกและลบ และความละโมภของมนุษย์นำไปสู่การกอบโกยผลประโยชน์จากสรรพสิ่ง ($\bar{x}$ = 4.22, 4.21 และ 4.20 ตามลำดับ)

Abstract

This creative research is to adapt the Rabindranath Tagore's prose and poetry to contemporary performance creation for communication of deep ecology philosophy to find out the attitudes among the experts and audiences and to study the audience's perception and attitudes toward deep ecology philosophy. The data is collected from the post-performance discussion and questionnaire. There are 27 participants in the discussion session and 76 respondents for the questionnaire.

The creation of contemporary performance 'Oh Loge Tee Rak' (Earth) started from October 2011 to May 2012. It consists of several pieces of poetry such as 'Earth' composed in 1936, that are incorporated with 'Gitanjali' and 'Stray birds' book. The essence of this performance is to confirm the facts that human actions destroy the earth's solution in significant degree and that all of the human will unavoidably face its effects in the end.

The performance features movement and dance while the poetry is read. The performers include men and women that represent mankind. There is no time nor place mentioned in the show which means it could happen anywhere and anytime on earth. The choreography is aimed at portraying specific meanings and messages that reflect the particular part of that poetry.

It is indicated that the audiences have good attitudes towards the components of the performance with the first three highest satisfaction being

(1) the background music (2) the performers and the lighting (3) the theme ($\bar{x} = 4.39, 4.25/ S.D. = 0.68, 4.25/ S.D. = 0.71$ and 4.24 in respective order). According to the post-performance discussion, it is found that the poetry reading becomes more interesting. The audiences, especially the new generation views that the performances help them comprehend the essence of the poetry more easily. Besides, the essence of the poetry leads to more understanding of the current situations such as the disasters that are caused by human.

According to the research, it is also found that the perception towards deep ecology philosophy is considered high. The first three ideas that have highest averaged score are (1) life on earth is as small as dust (2) all the lives are related in the earth's dynamic and (3) when human harms the earth, the earth also does the same thing to human, with the averaged score of 4.29, 4.28 and 4.25 successively. The other three interesting ideas include the natural disaster is a tool to neutralize the earth, the earth's integrity is the co-existence of the positives and the negatives and the greed in human leads to exploitation of everything with the averaged score of 4.22, 4.21 and 4.20 respectively.

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในปี พ.ศ. 2554 ถือเป็นวาระครบ 150 ปีชาตกาลของเมธีปราชญ์พินทรนาถ ฐากูร กวีผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็น “รัตนกวีแห่งชมพูทวีป” จากการประกาศขององค์การยูเนสโก นอกจากผลงานเรื่องจิตาณูชลีซึ่งเป็นกวีนิพนธ์สำคัญที่ทำให้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมแล้ว ยังมีผลงานที่ควรแก่การศึกษาอีกมากมาย ซึ่งเต็มไปด้วยหลักปรัชญาที่เกิดจากการความเข้าใจในการดำรงอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่ง โดยมีจุดหมายคือการรวมเข้าเป็นหนึ่งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ อันเกิดจากปัญญารู้อย่างในสมบูรณภาพของสรรพชีวิตและสรรพสิ่ง

เพื่อให้มนุษย์ใช้ชีวิตอย่างสร้างสรรค์และค้นพบอิสรภาพอันเป็นธรรมชาติที่จริงแท้

ปัจจุบันนี้ สิ่งที่มีมนุษย์กำลังเผชิญอยู่ คือวิกฤตปัญหาทางสภาพแวดล้อมที่เกิดจากโลกทัศน์ของมนุษย์ที่มุ่งตัดทวงประโยชน์จากธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมเพื่อยุติโลกทัศน์เดิมๆ ปรัชญานิเวศวิทยาแนวลึกจึงเป็นที่สนใจศึกษามากขึ้น เพราะให้ความสำคัญกับความเสมอภาคของสรรพสิ่งในโลกธรรมชาติที่จะมีชีวิตและเจริญงอกงาม โดยมนุษย์พึงใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเพียงเพื่อสนองความต้องการพื้นฐานเท่านั้น แนวความคิดนี้สอดคล้องอย่างยิ่งกับปรัชญาความคิดที่ปรากฏอยู่ในงานกวีนิพนธ์และผลงานต่างๆ ของรพินทรนาถ ฐากูร

การวิจัยครั้งนี้ จึงได้สร้างสรรค์การแสดงร่วมสมัยจากกวีนิพนธ์ของรพินทรนาถ ฐากูร เพื่อสื่อสารปรัชญานิเวศวิทยาแนวลึก เนื่องด้วยศิลปะการแสดงสามารถสร้างทั้งสุนทรียภาพ ขณะเดียวกันก็ยังสามารถนำเสนอความคิดและข้อเสนอนี้ต่างๆ ช่วยให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ร่วมไปกับเรื่องราว ความรู้สึกประทับใจ เข้าใจปรัชญาชีวิต และสร้างโลกทัศน์ทางสังคมได้อีกด้วย

ปัญหาคำวิจัย

(1) การดัดแปลงสื่อจากกวีนิพนธ์ของรพินทรนาถ ฐากูรสู่การแสดงร่วมสมัย เพื่อสื่อสารปรัชญานิเวศวิทยาแนวลึกมีกระบวนการอย่างไร

(2) ผู้ชมมีทัศนคติต่อสุนทรียภาพในการแสดงร่วมสมัยจากการดัดแปลงกวีนิพนธ์ของรพินทรนาถ ฐากูร เป็นอย่างไร

(3) ผู้ชมเกิดการรับรู้และมีทัศนคติต่อปรัชญานิเวศวิทยาแนวลึกอย่างไร

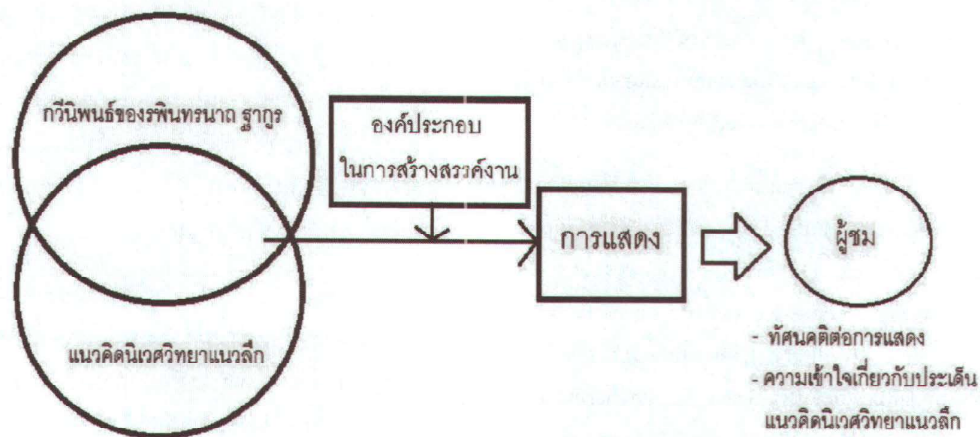
วัตถุประสงค์

(1) เพื่อดัดแปลงสื่อจากกวีนิพนธ์ของรพินทรนาถ ฐากูรสู่การแสดงร่วมสมัยเพื่อสื่อสารปรัชญานิเวศวิทยาแนวลึก

(2) เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการแสดงร่วมสมัยจากการดัดแปลงกวีนิพนธ์ของรพินทรนาถ ฐากูร ของทั้งผู้เชี่ยวชาญและผู้ชมทั่วไป

(3) เพื่อศึกษาการรับรู้และทัศนคติของผู้ชมต่อปรัชญานิเวศวิทยาแนวเล็ก

กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

(1) การวิจัยเชิงสร้างสรรค์ โดยศึกษากวีนิพนธ์ของรพินทรนาถ ฐากูร จำนวน 3 เล่ม ได้แก่ *ผู้สัญจรนิรันดร์* (แปลโดย กิติมา อมรทัต, 2526), *คีตาอุชลี* (ถอดความโดย กรุณา-เรืองอุไร กุศลาลัย, 2540) และ *นกเถื่อน* (แปลโดย ปรีชา ช่อปทุมมา, 2547) และแนวคิดเรื่องนิเวศวิทยาแนวเล็กเพื่อผลิตการแสดงร่วมสมัย (Contemporary Stage Production)

(2) การเสวนาหลังการแสดงจากผู้ชมจำนวน 27 คน ประกอบด้วย นักสังคมศาสตร์ นักสิ่งแวดล้อม นักวิชาการ และนักวิชาชีพด้านการละคร วรรณกรรม ผู้สนใจด้านปรัชญา ภาษา ศิลปะการแสดง และอื่นๆ

(3) การตอบแบบสอบถามของผู้ชมการแสดง เพื่อศึกษาการรับรู้และทัศนคติของผู้ชมที่มีต่อการแสดงร่วมสมัย จำนวน 76 คน

ผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การสร้างสรรค์การแสดงร่วมสมัยเพื่อสื่อสารปรัชญานิเวศวิทยาแนวเล็กจากกวีนิพนธ์ของรพินทรนาถ ฐากูร” ผู้วิจัยได้แบ่งกระบวนการทำงานเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการแสดง ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานและขึ้นประเมินผล ซึ่งหมายถึงผลตอบรับและทัศนคติของผู้ชมต่อการแสดง แต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการแสดง (Preproduction)

การเตรียมการแสดงร่วมสมัยเพื่อการสื่อสารปรัชญานิเวศวิทยาแนวเล็ก จากกวีนิพนธ์ของรพินทรนาถ ฐากูร มีขั้นตอนดังนี้

1.1 การคัดเลือกบทกวีนิพนธ์ : หลักเกณฑ์ในการเลือกคือ กวีนิพนธ์นั้นจะต้องเสนอความคิดเกี่ยวกับปรัชญานิเวศวิทยาแนวเล็ก ที่สามารถสื่อให้ผู้ชมเกิดการ

ถูกคิดถึงพฤติกรรมของมนุษย์เองที่การกระทำต่อโลก เข้าใจความเป็นไปของโลก และเห็นคุณค่าของสรรพชีวิต ที่มีความเชื่อมโยงกัน อีกทั้งวินิพนธ์นั้นจะต้องก้าวข้าม ผ่านการเป็นชนชาติ สถานที่ และกาลเวลาใดเวลาหนึ่ง รวมถึงกำหนดความยาวของการแสดงไว้ประมาณ 30 นาที

บทกวีนิพนธ์ที่นำมาใช้ได้นำมาจากหนังสือ 3 เรื่อง ดังนี้ (1) บทกวีนิพนธ์ประเภทร้อยแก้วแนวร้อยกรอง

ตอน “ไอ้โลกที่รัก” จากกวีนิพนธ์เรื่อง “Earth” แปล โดย กิตติมา อมรทัต จากหนังสือ *ผู้สัจจนิรันดร์* ตีพิมพ์ พ.ศ. 2526 (2) บทกวีนิพนธ์ประเภทร้อยแก้วแนว ร้อยกรอง ตอนที่ 11 จากหนังสือ *คีตาอุชลิ* ถอดความ โดย กรุณา-เรืองอุไร กุศลาสัย พิมพ์ครั้งที่ 8 ตีพิมพ์ พ.ศ. 2540 และ (3) บทกวีนิพนธ์ประเภทคำจารึก จำนวน 7 บท จากหนังสือ *นกเถื่อน* แปลโดย ปรีชา ช่อปทุมมา พิมพ์ครั้งที่ 2 ตีพิมพ์ พ.ศ. 2547

ภาพที่ 1 หนังสือผู้สัจจนิรันดร์ คีตาอุชลิ และนกเถื่อน

1.2 การร้อยเรียงบทกวีนิพนธ์ : บทกวีนิพนธ์ ไอ้โลกที่รักเป็นบทกวีนิพนธ์หลักในการดำเนินเรื่อง และใช้บทกวีจากเรื่อง *นกเถื่อน* 7 บทนำมาเป็นส่วนเสริม เพื่อเน้นการวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของมนุษย์ และการทำความเข้าใจกับความเป็นไปของชีวิตหรือวัฏจักร ของชีวิตมนุษย์ในฐานะสิ่งเล็กๆ ในโลก รวมถึงบทกวี จากเรื่อง *คีตาอุชลิ* ใช้แทนเสียงที่เตือนสติมนุษย์ให้ ตื่นจากพฤติกรรมเหล่านั้น

การร้อยเรียงบทกวีนิพนธ์ มี 2 ส่วนดังนี้ (1) กลุ่ม บทกวีนิพนธ์จากหนังสือ *นกเถื่อน* ที่มีความหมายในเชิง วิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมมนุษย์ และบทกวีจาก *คีตาอุชลิ* มาเสริมในช่วงก่อนจะกล่าวถึงภัยธรรมชาติที่น่ากลัว ทำให้เห็นการเชื่อมโยงถึงพฤติกรรมของมนุษย์อันเป็น สาเหตุสำคัญที่เร่งความรุนแรงของภัยธรรมชาติ (2) กลุ่ม บทกวีนิพนธ์จากหนังสือ *นกเถื่อน* ที่มีความหมายเกี่ยวกับ ความเข้าใจความเป็นไปหรือวัฏจักรของชีวิต มาเสริมใน ช่วงก่อนหน้าจะกล่าวถึง ชีวิตมนุษย์ที่กำลังเข้าสู่ภาวะ

สุดท้ายของชีวิต เพื่อให้บทกวีนิพนธ์ที่เพิ่มเข้ามาช่วยเสริม ความหมายถึงความเข้าใจต่อกฎเกณฑ์ของโลกที่ทุกชีวิต จะต้องยอมรับ

1.3 การเลือกรูปแบบในการนำเสนอ : การที่จะ ทำให้ผู้รับสารที่เปลี่ยนจากผู้อ่านมาเป็นผู้ชมสามารถ เข้าถึงความคิดในบทกวี จำเป็นต้องผ่านกระบวนการ กลั่นจากตัวอักษรมาเป็นการกระทำ เสียง และภาพบนเวที ผู้วิจัยจึงเลือกการนำเสนอแนวไม่เหมือนจริงหรือ แนวสไตไลซ์ (Non-realistic or Stylisation) ด้วยการ ออกแบบจินตลีลาแทนนามธรรมเกี่ยวกับเรื่องราวและ ภาวะอารมณ์ต่างๆ โดยมีแสงสีและสื่อผสมเป็นตัวเสริม

1.4 องค์ประกอบต่างๆ ในการสร้างสรรค์

(1) แก่นเรื่อง : การกระทำต่างๆ ของมนุษย์นั้น เป็นส่วนสำคัญในการทำลายสมบูรณภาพของโลก จนท้ายที่สุดมนุษย์เองก็จะเป็นผู้ที่รับผลกระทบนั้นอย่าง หลีกเลี่ยงไม่ได้

(2) โครงเรื่อง : มนุษย์คนหนึ่งมาเพื่อกล่าวอำลาโลกก่อนที่จะจากโลกนี้ไป มนุษย์ผู้นี้ได้กล่าวถึงโลกอันเป็นที่รักยิ่ง โลกที่เต็มไปด้วยสมดุลงดงามในความแตกต่างทั้งดีงามและโหดร้าย แต่เมื่อมนุษย์ด้วยกันเองอยู่อาศัยบนโลกนี้อย่างไม่เคารพต่อสมบูรณภาพนั้นด้วยการพยายามจะครอบครองทุกอย่างอย่างไร้สติ ความดีงามและโหดร้ายที่เคยอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อหนุนกลมกลืนก็ถูกรบกวนและรื้อให้โลกต้องปรับสมดุลใหม่ กลายเป็นผลกระทบอันร้ายแรงที่เกิดกับมนุษย์ทุกคนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สุดท้ายแล้วไม่ใช่เพียงแค่คนคนนั้นที่จะต้องจากโลกไป แต่เป็นมนุษยชาติทั้งปวง

(3) ตัวละคร : ตัวละครหลักเป็นผู้หญิงสื่อสารผ่านการเคลื่อนไหวที่อ่อนช้อย นุ่มนวล เพื่อสื่อสารความรู้สึกเจ็บปวดและสวยงาม สะท้อนภาพของการเป็นผู้ถูกระทำได้ชัดเจน มีผู้อ่านบทกวี เป็นเสียงแทนความในใจของตัวละครหลัก ส่วนตัวละครอีก 3 คน ประกอบด้วยผู้หญิง 1 คน และ ชาย 2 คน เพื่อให้เป็นตัวแทนของมนุษย์ทั้งชายและหญิง

(4) สถานที่เกิดเหตุการณ์หรือฉาก : สถานที่เกิดเหตุการณ์หรือฉากเป็นโลกทั้งหมด ไม่แบ่งบอกยุคสมัยที่ชัดเจน นำเสนอโลกในส่วนต่างๆ เพื่อแสดงความเป็นไปของโลกที่มีความแตกต่างและการแปรผันหมุนเวียนกันไป

(5) บทสนทนา : บทสนทนาคือสิ่งที่นักแสดงหญิงหลักพูดกับโลก และพูดกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

(6) มุมมองในการเล่าเรื่อง : การเล่าเรื่องในการแสดงนี้ ผ่านมุมมองของตัวละครหลักที่มีต่อโลกและเพื่อนมนุษย์

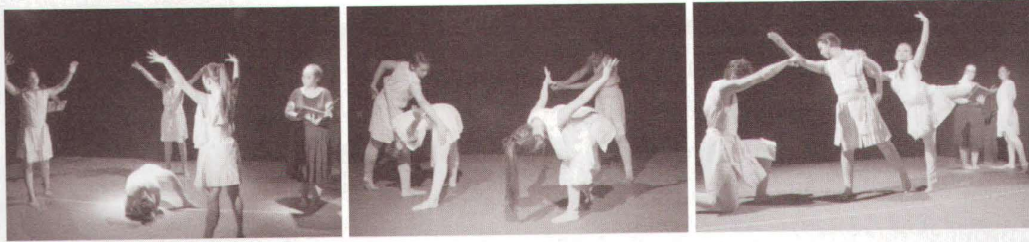
1.5 การออกแบบองค์ประกอบในการแสดง

ผู้วิจัยได้เริ่มต้นกระบวนการออกแบบองค์ประกอบต่างๆ สำหรับการแสดงโดยมุ่งเน้นไปที่การออกแบบเพื่อส่งเสริมการสื่อสารแก่นเรื่องและเนื้อหาสาระของเรื่อง แบ่งเป็นองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

(1) การออกแบบพื้นที่สำหรับการแสดง : พื้นที่สำหรับการแสดงครั้งนี้ ใช้ห้องปฏิบัติการสาขาวิชาสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลักษณะห้องเป็นห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดเหมาะสมและเดินทางมาสะดวก กำหนดพื้นที่ในห้องสำหรับเป็นเวทีด้วยขนาดยาว 6.8 เมตร และกว้าง 4.6 เมตร โดยการปูเสื่อน้ำมันพลาสติกด้านหลังขึ้นซึ่งเป็นสีดำเนื้อด้านและบริเวณเวทีด้านข้างซ้ายขวาและด้านหลังใช้ผ้าม่านสีดำซึ่งมีอยู่แล้วปิดรอบทั้งสามด้าน สำหรับที่นั่งผู้ชมเป็นที่นั่งแบบขั้นบันไดสำเร็จรูป จำนวน 3 ชั้น นั่งเรียงเป็นแถวหน้ากระดานขนานกับเวที การเลือกที่นั่งเป็นขั้นบันไดเพื่อให้สามารถมองเห็นพื้นที่เวทีและภาพสื่อผสมที่ฉายจากเครื่องโปรเจกเตอร์ได้ชัดเจน

(2) การออกแบบลีลาการเคลื่อนไหว : จุดประสงค์หลักในการออกแบบลีลาการเคลื่อนไหวคือการสื่อสารความหมายและอารมณ์ของบทกวีนิพนธ์ การออกแบบลีลาการเคลื่อนไหวเกิดจากการตีความหมายมาเป็นภาพรวมบนเวทีคร่าวๆ หลังจากนั้นจึงออกแบบท่าทางโดย อ.ปอรัช ษอดเนร ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ตะวันตก โดยให้ความสำคัญกับการสื่อความหมายและความเรียบง่ายเพื่อไม่ให้ดึงความสนใจไปจากบทกวีมากเกินไป และลีลาการเต้นนำมาพัฒนาต่อโดยนิโบล วงศ์ภัทรนันทน์ นักแสดงนำซึ่งมีประสบการณ์ด้านลีลาการเคลื่อนไหว

ภาพที่ 2 สีสากลเคลื่อนไหวในการแสดง

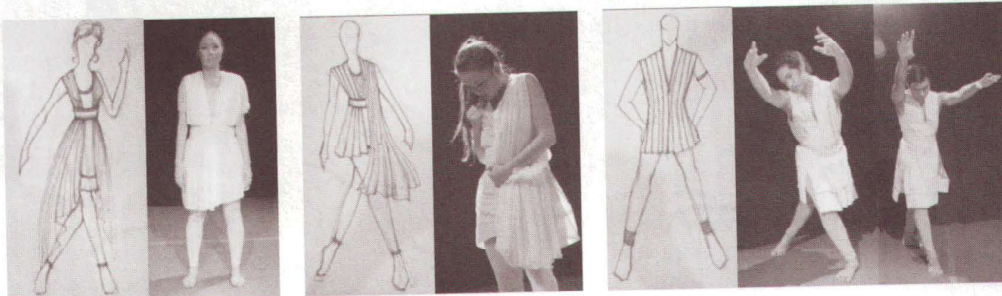

(3) การออกแบบเครื่องแต่งกาย : จุดประสงค์หลักในการออกแบบคือการสะท้อนลักษณะเด่นในกวีนิพนธ์ที่กล่าวถึงการอยู่ร่วมกันของสิ่งต่างๆ ผู้ออกแบบเครื่องแต่งกายคือ อ.จุฑารัตน์ การะเกตุ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเครื่องแต่งกายสำหรับการแสดง เลือกใช้รูปแบบและวัสดุที่ต้องมีการผสมผสานกันระหว่างความแตกต่าง หากแต่อยู่ร่วมกันอย่างลงตัว เครื่องแต่งกายจึงไม่แสดงยุคสมัยและฐานะ โดยดูภาพรวมแล้วจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันแม้มีรายละเอียดในการตัดเย็บแตกต่างกัน เพื่อสื่อสารความหมายว่าตัวละครทุกตัวมีความเท่าเทียมกันในฐานะที่ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของโลก นอกจากนั้นนักแสดงสวมใส่แล้วต้องเคลื่อนไหวได้สะดวกสามารถปกปิดร่างกายเพื่อความมั่นใจในการเคลื่อนไหวได้เต็มที่ มีความเรียบง่ายเพื่อไม่ให้ผู้ชมสนใจกับเครื่องแต่งกายมากเกินไป รวมถึงลักษณะของวัสดุที่นำมาใช้ไม่เป็นมันเงา ครมมีสีอ่อน และไม่มีลวดลายเพื่อไม่ให้เกิดการสะท้อนแสงจากเครื่องโปรเจกเตอร์ขณะฉายภาพ ทำให้ภาพฉายมีสีผิดเพี้ยนและไม่ชัดเจน

เครื่องแต่งกายประกอบไปด้วย เครื่องแต่งกายของนักแสดงหญิงจะมีลักษณะคล้ายกันคือมีความพลิ้วไหวของผ้า ส่วนนักแสดงชายจะมีโครงแบบเสื้อที่ดูแข็งแรงและเป็นเส้นตรง ผู้อ่านบทกวีจะเป็นชุดกระโปรงดำแต่เชื่อมโยงกับนักแสดงหลักด้วยทรงผมที่เหมือนกัน นักดนตรีเป็นเสื้อเชิ้ตแขนยาวและกางเกงขายาวสีดำเพื่อไม่ได้ดึงสายตาเกินไปขณะอยู่ในการแสดง

(4) การออกแบบแสง : ผู้ออกแบบแสง คือ อ.ลักษณะนัยน์ ทรงเสียงไชย ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบแสงในงานละคร โดยมีหลักการใช้ความคุ้นเคยของผู้ชมในการให้ความหมายของการเลือกใช้ปริมาณแสงในความเข้มต่างๆ คือ ความสว่างหมายถึง ปกติภัย ความศักดิ์สิทธิ์ ความจริง และความสดใส ความมืดบ่งบอกถึงความหวาดกลัว เร้นลับ ความชั่วร้าย รวมถึงพลังของสีต่างๆ นำมาใช้สร้างสรรค์และสื่อความหมายโดยภาพรวมการแสดง แสงจะมีทั้งความหม่นมัวและสว่างสดใสแตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงความหมายของกวี

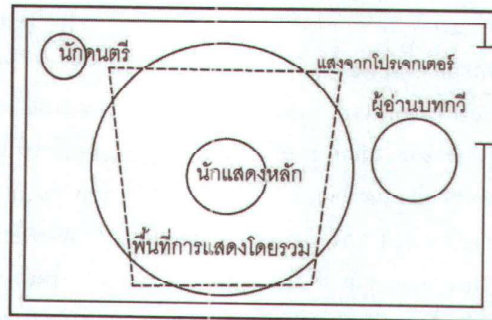
ภาพที่ 3 ภาพแบบร่างและเครื่องแต่งกายนักแสดง

จากหลักเกณฑ์ข้างต้น แบ่งพื้นที่ให้การส่องสว่างหลักๆ เป็น 5 ส่วน ดังนี้ ก) แสงสว่างสำหรับผู้อ่านบทกวีมีความสว่างคงที่ตั้งแต่ผู้อ่านบทกวีเข้ามาจนออกไป จึงค่อยๆ ลดแสงในส่วนนี้ ข) แสงสว่างสำหรับนักแสดงหลักผู้เล่าเรื่อง ใช้การควบคุมความสว่างของแสงให้แตกต่างกัน เพื่อบ่งจุดสนใจไปที่นักแสดงหลัก ค) แสงสว่างสำหรับภาพการแสดงโดยรวม ใช้แสงสีหลากหลาย มีการควบคุมความสว่างของแสงให้แตกต่างกัน รวมถึง

การใช้สีของแสงนำมาใช้สร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการสื่อความหมายต่างๆ ง) แสงจากเครื่องโปรเจกเตอร์ ขณะที่ฉายภาพสื่อผสมจะควบคุมความสว่างของแสงในปริมาณน้อยเพื่อให้เกิดความเด่นชัดของภาพ และ จ) แสงสว่างสำหรับนักดนตรี ใช้แสงจากไฟฉายขนาดเล็กติดที่แท่นวางบท ความสว่างของแสงให้เพียงพอใช้สำหรับเพื่ออ่านบทเท่านั้น

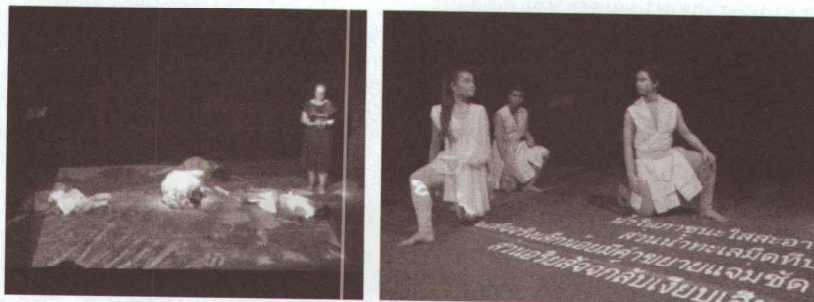
ภาพที่ 4 แผนผังการออกแบบแสง

(6) การออกแบบสื่อผสม : หลักในการออกแบบคือ สื่อสารความหมายได้ ไม่มากเกินไปจนถึงความสนใจไปจากการฟัง และเพื่อให้เกิดการฉกฉวยการใช้

ภาพฉายเข้ามาช่วยเล่าเรื่องความป่าเถื่อนของมนุษย์และภาพตัวอักษรตามบทกวี

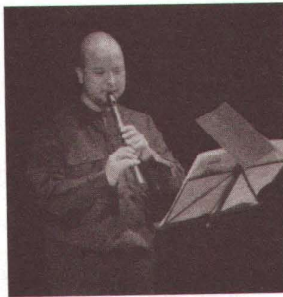
ภาพที่ 5 การแสดงขณะฉายสื่อผสม

(7) การออกแบบดนตรี : ผู้วิจัยได้ประสานงานขอให้อ.อমানต์ จันทรวีโรจน์ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีศึกษา มาเล่นดนตรีสดประกอบไปกับการแสดง ด้วยเครื่องดนตรีขลุ่ยฝรั่ง (Recorder) ระดับเสียงอัลโต เพื่อให้สอดคล้องกับเสียงนักแสดงหลักที่เป็นเสียงต่ำของผู้หญิง

ใช้การเล่นแบบกึ่งต้นสด (semi-improvisation) และกำหนดช่วงอารมณ์สดใส อารมณ์เศร้าหมอง อารมณ์เบื่อหน่าย และช่วงเจียบในเบื้องต้นก่อน เพื่อการแสดงในทุกๆ รอบเป็นแนวทางเดียวกัน

ภาพที่ 6 นักดนตรีและเครื่องดนตรีขลุ่ยฝรั่งรีคอร์ดเดอร์

(8) การประชาสัมพันธ์ : การวางแผนประชาสัมพันธ์มีข้อคำนึงคือรูปแบบการประชาสัมพันธ์ทั้งกับคนรู้จักและบุคคลทั่วไป การประชาสัมพันธ์กับคนรู้จักจะเป็นการเชิญชวนด้วยวาจาเป็นรายบุคคลพร้อมการแจกจ่ายสื่อประชาสัมพันธ์ ส่วนบุคคลทั่วไป ผู้วิจัยเลือกใช้ช่องทางที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้จำนวนมาก เช่น การติดสื่อประชาสัมพันธ์บริเวณทางผ่านของคนจำนวนมาก รวมถึงประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซต์ที่ได้รับความนิยม

2. ขั้นตอนการสร้างสรรคผลงาน (Production)

ในขั้นตอนนี้จำแนกได้เป็นการฝึกซ้อมและการแสดงสู่สาธารณะ ดังนี้

2.1 การฝึกซ้อม

กระบวนการเริ่มจากการที่ผู้วิจัยพยายามสร้างสรรค์บทช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2555 แต่พบว่าความงดงามของบทกวีไม่ลงตัวและสื่อได้ไม่ตรงแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึก จึงได้ประชุมกับอาจารย์ที่ปรึกษาและคณะ เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2555 สรุปเลือกบทกวีที่จะนำมาใช้และภาพรวมรูปแบบการนำเสนอ (production design) ที่ใช้สื่อการเดินเป็นองค์ประกอบนำในการแสดง หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำบทกวีมาวิเคราะห์ต่อในรายละเอียด

รวมถึงติดต่อผู้ประดิษฐ์ทำเต้นเพื่อออกแบบลีลา และนำมาพัฒนาต่อโดยนักแสดงที่คัดเลือกจากการมีพื้นฐานของทักษะการเต้น ผู้อ่านบทกวีที่มีน้ำเสียงมีพลังน่าฟัง รวมถึงนักดนตรีที่สามารถบรรเลงกึ่งต้นสดได้ตามภาพของการแสดง ระหว่างการฝึกซ้อมในประมาณช่วงเดือนเมษายน 2555 ได้มีการปรับแก้ให้มีอารมณ์ที่หลากหลายเพิ่มและลดองค์ประกอบการต่างๆ ให้มีเอกภาพ

2.2 วันแสดงสู่สาธารณะ

การแสดงจัด 3 รอบ โดยเริ่มจากการเกริ่นนำถึงโลกทัศน์และชีวทัศน์ของรพินทรนาถ ฐากูร และกล่าวถึงการแสดงเกี่ยวกับที่มาและสารที่นำเสนอ รวมประมาณ 10 นาที ต่อด้วยการแสดงร่วมสมัยประมาณ 30 นาที และเสวนาหลังการแสดงประมาณ 45 นาที

1. การเกริ่นนำก่อนการแสดง : ก่อนจะเริ่มการแสดงในทุกรอบ ได้มีการเกริ่นนำเกี่ยวกับรพินทรนาถ ฐากูร โดยแบ่งเป็น 2 ช่วง ได้แก่ การกล่าวถึงประวัติสั้นๆ รวมถึงบทกวีทั้งของรพินทรนาถและบทกวีที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรพินทรนาถ และกล่าวถึงข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการแสดงร่วมสมัย “ไอ้โลกที่รัก” ดำเนินการโดยผู้วิจัย รวมประมาณ 10 นาที

2. การแสดง : ในการแสดงรอบวันที่ 20 เมษายน 2555 เวลา 18.00 น. มีจำนวนผู้ชม 40 คน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือบรรยากาศโดยรวมของการแสดงดูหม่นหมองเกินไปและนักแสดงขาดความรู้สึจากภายใน แผนการแก้ปัญหาสำหรับรอบต่อไปคือ การปรับแสงบางช่วงให้ดูสว่างสดใสขึ้นและแนะนำนักแสดงว่าให้แสดงความรู้สึกผ่านสีหน้าให้ชัดเจนขึ้น ส่วนการแสดงในรอบวันที่ 21 เมษายน 2555 เวลา 13.00 น. มีจำนวนผู้ชม 18 คน บรรยากาศโดยรวมของการแสดงดีขึ้นจากการปรับแก้จากรอบที่แล้ว ส่วนในรอบสุดท้ายคือ วันที่ 21 เมษายน 2555 เวลา 18.20 น. มีจำนวนผู้ชม 18 คน การแสดงแต่ละรอบใช้เวลาประมาณ 30 นาที

3. การเสวนาหลังการแสดง : การเสวนาดำเนินรายการโดย รศ.ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ และคำถามสำหรับการเปิดให้ร่วมแสดงความคิดเห็นเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ชมและทีมงานแสดงความคิดเห็นได้อิสระ สำหรับผู้ชมคำถามจะเกี่ยวกับการแสดงที่เสนอต่อการแสดงและการรับรู้ปรัชญาในเวทีวิทยานิพนธ์ ส่วนทีมงานจะเป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการและแนวคิดในการสร้างสรรค์การแสดง รวมถึงปรัชญาที่ได้รับรู้จากการทำงาน

ภาพที่ 7 การเสวนาหลังการแสดง

3. ขั้นตอนการประเมินผล

ในขั้นนี้คือการศึกษาค้นคว้าทัศนคติของผู้ชมต่อสุนทรียภาพในการแสดงร่วมสมัย “โอโลกที่รัก” ทั้งผู้ชมประเภทผู้เชี่ยวชาญและผู้ชมทั่วไป ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการเสวนาหลังการแสดงทั้ง 3 รอบ จำนวน 27 คน และนำข้อมูลจากแบบสอบถามผู้ชม จำนวน 76 ชุด มาบันทึกลงในโปรแกรมสถิติประยุกต์ (SPSS) เพื่อประมวลผลเชิงสถิติ ได้ข้อมูลดังนี้

ทัศนคติต่อสุนทรียภาพในการแสดงร่วมสมัยจากการดัดแปลงกวีนิพนธ์ของรพีพรนาถ ฐากูร

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการเสวนา สามารถแยกกลุ่มทัศนคติตามการอ้างอิงถึงองค์ประกอบในการแสดง โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) ประเด็นการนำเสนอ : นักสังคมศาสตร์มีทัศนะสอดคล้องกันว่า งานวรรณกรรมของรพีพรนาถ ฐากูร แม้จะนำเสนอปรัชญาเดียวกัน แต่ประพันธ์ขึ้นในช่วงวัยและบริบทที่ต่างกัน เมื่อต้องนำมาร้อยเรียงเพื่อสื่อสารภายใต้แนวคิดในเวทีวิทยานิพนธ์ รวมถึงรักษาสุนทรียภาพของบทกวีและการแสดงให้กลมกลืนกัน จึงเป็นเรื่องยากและต้องใช้ความมานะอย่างมาก

(2) ภาพรวมบนเวที : สำหรับการแสดงรอบแรกผู้เชี่ยวชาญด้านการแสดง/การละคร เห็นว่า การแสดงขาดช่วงจังหวะเว้นว่างให้ผู้ชมได้ดื่มด่ำกับบทกวี รวมถึงยังขาดความหลากหลายในอารมณ์ของการแสดง สอดคล้องกับข้อคิดเห็นของนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ว่าภาพรวมทางการแสดงนั้นยังขาดมิติทางอารมณ์ของความเข้าใจโลก

ท้ายสุดแล้วการเข้าใจบทกวีจึงต้องเกิดการเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้ชมแต่ละคน เพื่อสามารถติดตามการแสดงได้ไปจนจบ

จากทัศนะทั้งของผู้เชี่ยวชาญและผู้ชมทั่วไปข้างต้น นำสู่การปรับการแสดงในรอบที่ 2 และ 3 ทำให้มีมิติทางอารมณ์หลากหลายขึ้น ด้วยการปรับการออกแบบแสงสีหน้าของนักแสดง รวมถึงการลดการฉายภาพสื่อผสมซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้ในเวลาอันจำกัด ผลปรากฏว่าทำให้ทัศนะทั้งของผู้เชี่ยวชาญและผู้ชมทั่วไปที่มีต่อภาพรวมการแสดงในวันที่สองของการแสดงมีความแตกต่างออกไป นักวิชาการด้านการแสดง/การละครเห็นว่าภาพรวมของการแสดงดูพลัดเปลี่ยนขึ้น สอดคล้องกับผู้ชมทั่วไป ที่เห็นว่าการแสดงมีความสวยงามและยังมีส่วนสำคัญในการทำความเข้าใจประเด็นของบทกวีด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ชมทั่วไปที่มีวัยประมาณ 22-30 ปี จะมีแนวโน้มชื่นชอบการแสดงที่ภาพรวมบนเวทีมีความตื่นตาตื่นใจ และไม่ได้รู้สึกว่าเป็นเอกภาพในการแสดงที่ยังไม่ลงตัวเป็นปัญหาในการชม แต่มีข้อเสนอแนะว่า การสื่อสารของลีลาการเต้นไม่ควรซ้อนทับกับความหมายและควรเป็นมิติที่แตกต่างไปจากการสื่อสารจากกวีโดยตรง

(3) ดนตรีประกอบ : ผู้เชี่ยวชาญและผู้ชมทั่วไปมีทัศนคติต่อดนตรีประกอบไปในทิศทางเดียวกัน คือเสียงดนตรีมีความหลากหลายทางอารมณ์ และการนำเสนอคือมีจังหวะเร็วและความเจียบ สำหรับการแสดงในรอบแรก ผู้ชมมีความเห็นว่าดนตรีประกอบมีความโดดเด่นมาก มีเสน่ห์ และเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยชักนำให้ผู้ชมเข้าใจอารมณ์และความหมายของบทกวีแต่ละช่วงว่ากำลังกล่าวถึงด้านบวกหรือลบ สำหรับการแสดงในวันที่ 21 ที่มีการปรับแก้แล้ว พบว่าดนตรีก็ยังได้รับความสนใจอยู่ แต่ไม่ได้โดดเด่นไปกว่าองค์ประกอบอื่นๆ คือมีความผสมกลมกลืนในภาพรวมของการแสดงมากขึ้น ดนตรีประกอบช่วยเสริมอารมณ์ตามบทกวี ถึงอารมณ์ในแต่ละช่วงของการแสดงให้เด่นชัดขึ้นมา

(4) สื่อผสม : มีผู้เชี่ยวชาญบางรายให้ความเห็นว่าการใช้สื่อผสมในช่วงแรกของการแสดงเกิดประสิทธิผลในการสื่อสาร คือสามารถช่วยตีความประเด็นของบทกวี

ช่วงนั้นได้ง่ายขึ้น แต่ขาดความต่อเนื่องในการนำมาใช้ในช่วงอื่นๆ และการใช้สื่อผสมควรช่วยให้เกิดมิติที่ลึกซึ้งกว่าการแสดง

2. การประมวลผลจากแบบสอบถาม

(1) ทัศนคติต่อองค์ประกอบในการแสดงของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในเกณฑ์ดี และเมื่อพิจารณาเป็นรายวันก็พบว่า วันที่ 20 และ 21 เมษายน 2555 นั้นอยู่ในเกณฑ์ดีเช่นกัน แต่ค่าเฉลี่ยของวันที่ 21 จะสูงกว่าวันที่ 20 ทุกองค์ประกอบ สำหรับทัศนคติต่อองค์ประกอบของวันที่ 20 ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ดนตรีประกอบ ($\bar{x} = 4.38$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบสื่อผสม ($\bar{x} = 3.83$) ส่วนทัศนคติต่อองค์ประกอบของวันที่ 21 ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ดนตรีประกอบ ($\bar{x} = 4.42$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบสื่อผสม ($\bar{x} = 4.92$)

(2) ทัศนคติต่อองค์ประกอบในการแสดงของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งเพศชายและหญิงอยู่ในระดับดี แต่ค่าเฉลี่ยของเพศหญิงจะสูงกว่าเพศชายสำหรับเพศชายทัศนคติต่อองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ดนตรีประกอบ ($\bar{x} = 4.44$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบสื่อผสม ($\bar{x} = 3.72$) ส่วนเพศหญิง ทัศนคติต่อองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ การออกแบบแสง/ ดนตรีประกอบ ($\bar{x} = 4.36$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบสื่อผสม ($\bar{x} = 3.98$)

สำหรับการแสดงวันที่ 20 เมษายน 2555 ทัศนคติต่อองค์ประกอบในการแสดงของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งเพศชายและหญิงอยู่ในระดับดี แต่ค่าเฉลี่ยทัศนคติต่อองค์ประกอบของเพศหญิงจะสูงกว่าเพศชายทุกองค์ประกอบ ยกเว้นประเด็นเนื้อหา สำหรับเพศชายทัศนคติต่อองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ดนตรีประกอบ ($\bar{x} = 3.29$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบเสื้อผ้า ($\bar{x} = 3.65$) ส่วนสำหรับเพศหญิง ทัศนคติต่อองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ดนตรีประกอบ ($\bar{x} = 4.43$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบสื่อผสม ($\bar{x} = 3.91$) สำหรับการแสดงวันที่ 21 เมษายน 2555 ทัศนคติต่อองค์ประกอบในการแสดงของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งเพศชายและหญิงอยู่ในระดับดี แต่ค่าเฉลี่ยของเพศชายจะสูงกว่าเพศหญิง ในองค์ประกอบเกี่ยวกับ

การสื่อสารกวีนิพนธ์ นักแสดง ลีลาการเคลื่อนไหว การออกแบบเสื้อผ้า การออกแบบแสง และดนตรีประกอบ สำหรับเพศชาย ทักษะที่ต้ององค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ดนตรีประกอบ ($\bar{x} = 4.43$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบสื่อผสม ($\bar{x} = 4.43$) ส่วนเพศหญิง ทักษะที่ต้ององค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ การออกแบบแสง ($\bar{x} = 4.43$) และน้อยที่สุดคือ การสื่อสารกวีนิพนธ์ ($\bar{x} = 4.43$)

(3) ทักษะที่ต้ององค์ประกอบในการแสดงของผู้ตอบแบบสอบถามในระดับอุดมศึกษาและวัยทำงาน มีระดับความสำคัญอยู่ในระดับดี แต่ผู้ตอบแบบสอบถามในระดับมัธยมศึกษา มีระดับความสำคัญส่วนใหญ่แล้วดีมากคือองค์ประกอบเกี่ยวกับการสื่อสารกวีนิพนธ์ ประเด็นเนื้อหา นักแสดง ลีลาการเคลื่อนไหว การออกแบบแสง ดนตรีประกอบ และภาพรวมของการแสดงรวมทั้งทักษะที่ต้ององค์ประกอบของผู้ตอบแบบสอบถามในระดับมัศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับการศึกษาและอาชีพอื่นๆ สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามในระดับมัธยมศึกษา ทักษะที่ต้ององค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือภาพรวมของการแสดง ($\bar{x} = 5.00$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบเสื้อผ้า/ การออกแบบสื่อผสม ($\bar{x} = 4.33$) ส่วนระดับอุดมศึกษา ทักษะที่ต้ององค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ดนตรีประกอบ ($\bar{x} = 4.48$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบสื่อผสม ($\bar{x} = 3.71$) ส่วนวัยทำงาน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ดนตรีประกอบ ($\bar{x} = 4.35$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบสื่อผสม ($\bar{x} = 3.90$)

(4) ทักษะที่ต้ององค์ประกอบในการแสดงของผู้ตอบแบบสอบถามที่รู้จักและไม่รู้จักรพินทรนาถ ฐากูร นั้น มีระดับความสำคัญอยู่ในระดับดี โดยผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่รู้จักรพินทรนาถ ฐากูร มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่รู้จักรพินทรนาถ ฐากูร ทุกองค์ประกอบ อาจเกิดจากการคาดหวังต่อการแสดงของผู้ชมที่เคยศึกษางานวรรณกรรมของรพินทรนาถมาก่อนทำให้ค่าเฉลี่ยนั้นน้อยกว่า

สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามที่รู้จักรพินทรนาถ ฐากูร ทักษะที่ต้ององค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ดนตรีประกอบ ($\bar{x} = 4.26$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบสื่อผสม ($\bar{x} = 3.67$) ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่รู้จักรพินทรนาถ ฐากูร ทักษะที่ต้ององค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ดนตรีประกอบ ($\bar{x} = 4.47$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบสื่อผสม ($\bar{x} = 3.98$)

(5) ทักษะที่ต้ององค์ประกอบในการแสดงของผู้ตอบแบบสอบถามที่อยากอ่านและไม่อยากกวีนิพนธ์ รพินทรนาถ ฐากูร เพิ่มขึ้นหลังจากที่ได้ชมการแสดง มีระดับความสำคัญอยู่ในระดับดี แต่ในเรื่องการออกแบบสื่อผสมนั้น มีความแตกต่างกัน โดยผู้ตอบแบบสอบถามที่อยากอ่านกวีนิพนธ์รพินทรนาถ ฐากูร เพิ่มขึ้นหลังจากที่ได้ชมการแสดงมีระดับความสำคัญดี แต่ผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่อยากอ่านกวีนิพนธ์รพินทรนาถ ฐากูร เพิ่มขึ้นหลังจากที่ได้ชมการแสดงนั้น มีระดับความสำคัญพอใช้ โดยผู้ตอบแบบสอบถามที่อยากอ่านกวีนิพนธ์รพินทรนาถ ฐากูร มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่อยากอ่านกวีนิพนธ์รพินทรนาถ ฐากูร สูงกว่าทุกองค์ประกอบ สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามที่อยากอ่านกวีนิพนธ์รพินทรนาถ ฐากูร เพิ่มขึ้นหลังจากที่ได้ชมการแสดง ทักษะที่ต้ององค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ดนตรีประกอบ ($\bar{x} = 4.44$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบเสื้อผ้า ($\bar{x} = 4.00$) สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่อยากอ่านกวีนิพนธ์รพินทรนาถ ฐากูร เพิ่มขึ้นหลังจากที่ได้ชมการแสดง ทักษะที่ต้ององค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ประเด็นเนื้อหาและลีลาการเคลื่อนไหว ($\bar{x} = 4.10$) และน้อยที่สุดคือ การออกแบบสื่อผสม ($\bar{x} = 3.40$)

ทักษะที่ต้องปรัชญานิเวศวิทยาแนวลึก

1. การประมวลผลจากการเสวนา

การเสวนาในวันที่ 20 เมษายน 2555 ทักษะของผู้เชี่ยวชาญด้านการแสดง/การละคร ได้กล่าวถึงประเด็นการนำเสนอที่ว่า “พระเจ้าหมายถึงสัจธรรมสูงสุดที่จะพบได้ด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์” ว่าเป็นปรัชญาของ รพินทรนาถ ฐากูร คือปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่ก้าวข้ามความเชื่อทางศาสนา และเชื่อมโยงให้เข้า

กับวิถีของแต่ละบุคคลได้ สอดคล้องกับทัศนะของผู้ชมทั่วไปว่า สำหรับผู้ที่ไม่ได้มีความเชื่อเรื่องพระเจ้าก็สามารถเชื่อมโยงไปถึงหลักปฏิบัติของตนได้ เพราะเห็นความเกี่ยวข้องกันระหว่างปรัชญาของรพินทรนาถและพระพุทธศาสนา รวมทั้งงานของรพินทรนาถมีความน่าสนใจ เพราะทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งนำไปสู่ความเข้าใจในบูรณาภาพนิยมของโลกว่าคือการอยู่ร่วมกัน อย่างกลมกลืนของด้านบวกและลบ

การเสวนาในวันที่ 21 เมษายน 2555 ปรากฏว่าผู้ชมมีทัศนะต่อประเด็นที่หลากหลายมากขึ้นได้แก่นักสังคมศาสตร์ได้กล่าวว่า ประเด็นที่น่าเสนอมีความเป็นสากลและเป็นเรื่องของมนุษยชาติทั้งหมดที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับสภาพความจริงในปัจจุบัน ว่าความละโมภของมนุษย์เองเป็นตัวการทำให้โลกธรรมชาติเสียสมดุล ที่สุดท้ายแล้วมนุษย์จะได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติอันเกิดจากการปรับสมดุลของโลกนั่นเอง นอกจากนี้ ประเด็นที่ปรากฏในการแสดงยังเชื่อมโยงไปถึงการใช้อำนาจและเทคโนโลยีเพื่อครอบงำผลประโยชน์จากทั้งธรรมชาติและมนุษย์ด้วยกันเอง นักสิ่งแวดล้อมเห็นว่าประเด็นที่ปรากฏในการแสดงช่วยให้เห็นถึงความเป็นพลวัตและความจำเป็นในการปรับสมดุลของโลกเมื่อถูกรบกวนให้เสียพลวัตนั้น ผู้ชมทั่วไปยังแสดงทัศนะที่สอดคล้องกันในประเด็นประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติสะท้อนให้เห็นทั้งด้านที่ส่งเสริมให้โลกเกื้อหนุนและทำลายชีวิต การปรับสมดุลของโลกจึงเหมือนเสียงที่ธรรมชาติพยายามจะบอกมนุษย์ให้หันกลับไปมองพฤติกรรมของตนเอง นักวิชาชีพด้านวรรณกรรมรพินทรนาถฐาภรณ์ ยังได้กล่าวถึงปรัชญาในบทกวีของรพินทรนาถว่าเป็นดังปัญญาที่บรรพชนได้รังสรรค์ไว้ การนำเสนอด้วยรูปแบบที่ร่วมสมัย ก็คือการนำเอาองค์ความรู้ที่มีคุณค่านั้นส่งต่อมายังคนรุ่นหลัง

2. การประมวลผลจากแบบสอบถาม

(1) ความคิดเห็นต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏใน “ไอ้โลกที่รัก” ของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายวันก็พบว่าวันที่ 20 และ 21 เมษายน 2555 นั้นอยู่ในเกณฑ์

มากเช่นกัน แต่ค่าเฉลี่ยของวันที่ 21 จะสูงกว่าวันที่ 20 ทุกประเด็น ยกเว้น บูรณาภาพนิยมของโลกคือการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งทั้งบวกและลบ ความคิดเห็นต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ของผู้ตอบแบบสอบถามในวันที่ 20 เมษายน 2555 มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือชีวิตมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นพลวัตของโลก ($\bar{x} = 4.25$) และน้อยที่สุดคือ พระเจ้า หมายถึง สัจธรรมสูงสุดที่จะพบได้ด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ ($\bar{x} = 3.68$) ส่วนในวันที่ 21 เมษายน 2555 มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ เมื่อโลกถูกรบกวนให้เสียสมดุล พิบัติภัยทางธรรมชาติ คือ การปรับสมดุลของโลก ($\bar{x} = 4.44$) และน้อยที่สุดคือ พระเจ้า หมายถึง สัจธรรมสูงสุดที่จะพบได้ด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ ($\bar{x} = 4.11$)

(2) ความคิดเห็นต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏใน “ไอ้โลกที่รัก” ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งเพศชายและหญิง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากสำหรับผู้ตอบแบบสอบถามเพศชาย ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ชีวิตหนึ่งๆ คือ รุสลิอันน้อยนิดของโลก ($\bar{x} = 4.28$) และน้อยที่สุดคือ พระเจ้า หมายถึง สัจธรรมสูงสุดที่จะพบได้ด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ ($\bar{x} = 3.66$) ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามเพศหญิง ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ชีวิตมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นพลวัตของโลก ($\bar{x} = 4.36$) และน้อยที่สุดคือ พระเจ้า หมายถึง สัจธรรมสูงสุดที่จะพบได้ด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ ($\bar{x} = 4.05$)

ในวันที่ 20 เมษายน 2555 ความคิดเห็นต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏใน “ไอ้โลกที่รัก” ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งเพศชายและหญิง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยค่าเฉลี่ยของเพศหญิงจะสูงกว่า สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามเพศชาย ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ บูรณาภาพนิยมของโลกคือการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งทั้งบวกและลบ ($\bar{x} = 4.12$) และน้อยที่สุดคือ พระเจ้า หมายถึง สัจธรรมสูงสุดที่จะพบได้ด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ ($\bar{x} = 3.24$) ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามเพศหญิง ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ชีวิตมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นพลวัตของ

โลก ($\bar{x} = 4.43$) และน้อยที่สุดคือ ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติสะท้อนให้เห็นทั้งด้านที่ส่งเสริมให้โลกก้าวหน้าและทำลายชีวิต ($\bar{x} = 3.87$) ส่วนในวันที่ 21 เมษายน 2555 ความคิดเห็นต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏใน “ไอ้โลกที่รัก” ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งเพศชายและหญิง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก แต่ค่าเฉลี่ยของเพศชายจะสูงกว่าเพศหญิงสำหรับผู้ตอบแบบสอบถามเพศชาย ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ชีวิตหนึ่งๆ คือรู้ลึอันน้อยนิดของโลก ($\bar{x} = 4.67$) ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามเพศหญิง ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ เมื่อโลกถูกรบกวนให้เสียสมดุล พิบัติภัยทางธรรมชาติคือการปรับสมดุลของโลก ($\bar{x} = 4.38$)

(3) ความคิดเห็นต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏใน “ไอ้โลกที่รัก” ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งระดับอุดมศึกษาและวัยทำงานมีระดับความสำคัญอยู่ในระดับมาก แต่ระดับมัธยมศึกษามีระดับความสำคัญมากที่สุดในการประเมินบูรณาภาพนิยมของโลกคือการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งทั้งบวกและลบ/เมื่อโลกถูกรบกวนให้เสียสมดุล พิบัติภัยทางธรรมชาติคือการปรับสมดุลของโลก/ความละโมภของมนุษย์นำไปสู่การกอบโกยผลประโยชน์จากสรรพสิ่ง และชีวิตหนึ่งๆ คือรู้ลึอันน้อยนิดของโลก

ความคิดเห็นต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ของผู้ตอบแบบสอบถามในระดับมัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 4 ประเด็นคือ บูรณาภาพนิยมของโลกคือการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งทั้งบวกและลบ/เมื่อโลกถูกรบกวนให้เสียสมดุล พิบัติภัยทางธรรมชาติคือการปรับสมดุลของโลก/ความละโมภของมนุษย์นำไปสู่การกอบโกยผลประโยชน์จากสรรพสิ่ง และชีวิตหนึ่งๆ คือรู้ลึอันน้อยนิดของโลก ($\bar{x} = 4.67$) สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามในวัยอุดมศึกษา ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ เมื่อมนุษย์ทำร้ายโลก โลกย่อมทำร้ายมนุษย์ฉันใดก็ฉันนั้น ($\bar{x} = 4.05$) สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่ในวัยทำงาน ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ชีวิตหนึ่งๆ คือรู้ลึอันน้อยนิดของโลก ($\bar{x} = 4.40$)

(4) ความคิดเห็นต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏใน “ไอ้โลกที่รัก” ของผู้ตอบแบบสอบถามที่รู้จักและไม่รู้จักกรพินทรนาถ ฐาตุร มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่รู้จักกรพินทรนาถ ฐาตุรจะสูงกว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่รู้จักทุกประเด็น

ความคิดเห็นต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ของผู้ตอบแบบสอบถามที่รู้จักกรพินทรนาถ ฐาตุร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ชีวิตมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นพลวัตของโลก ($\bar{x} = 4.26$) และน้อยที่สุดคือ พระเจ้าหมายถึงสัจธรรมสูงสุดที่จะพบได้ด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ ($\bar{x} = 3.81$) ความคิดเห็นต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ของผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่รู้จักกรพินทรนาถ ฐาตุร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ชีวิตหนึ่งๆ คือรู้ลึอันน้อยนิดของโลก ($\bar{x} = 4.43$) และน้อยที่สุดคือ พระเจ้าหมายถึงสัจธรรมสูงสุดที่จะพบได้ด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ ($\bar{x} = 3.92$)

(5) ความคิดเห็นต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏใน “ไอ้โลกที่รัก” ของผู้ตอบแบบสอบถามที่อยากอ่านและไม่อยากอ่านกวีนิพนธ์พินทรนาถ ฐาตุร เพิ่มขึ้นหลังจากที่ได้ชมการแสดง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากค่าเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถามที่อยากอ่านจะสูงกว่าผู้ที่ไม่อยากอ่านกวีนิพนธ์

ความคิดเห็นต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ของผู้ตอบแบบสอบถามที่อยากอ่านกวีนิพนธ์พินทรนาถ ฐาตุร เพิ่มขึ้นหลังจากที่ได้ชมการแสดง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ชีวิตมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นพลวัตของโลก ($\bar{x} = 4.35$) และน้อยที่สุดคือ พระเจ้าหมายถึงสัจธรรมสูงสุดที่จะพบได้ด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ ($\bar{x} = 3.95$) ความคิดเห็นต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ของผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่อยากอ่านกวีนิพนธ์พินทรนาถ ฐาตุร เพิ่มขึ้นหลังจากที่ได้ชมการแสดง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ เมื่อโลกถูกรบกวนให้เสียสมดุล พิบัติภัยทางธรรมชาติคือการปรับสมดุลของโลก ($\bar{x} = 4.20$) และน้อยที่สุดคือ พระเจ้าหมายถึงสัจธรรมสูงสุดที่จะพบได้ด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ ($\bar{x} = 3.40$)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การสร้างสรรค์การแสดงร่วมสมัยเพื่อสื่อสารปรัชญาในเวทีอาณานิคมจากกวีนิพนธ์ของรพินทรนาถ ฐากูร” สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

จุดประกายความคิดก่อนการแสดงและการเว้นพื้นที่ว่าง (space) สำหรับความคิดความเข้าใจ

การแสดงที่สื่อสารภายใต้ปรัชญาที่ลึกซึ้งจากบทกวีที่ประพันธ์ขึ้นในบริบทที่ต่างไป สำหรับผู้ชมที่อยู่ในวัยต่างๆ รวมถึงประสบการณ์ชีวิตของแต่ละคนไม่เหมือนกัน การเกริ่นนำก่อนการแสดงจึงเป็นการจุดประกายความคิดให้ผู้ชมสามารถเสพปรัชญานั้นได้ง่ายขึ้น ขณะชมการแสดงข้อมูลจากการเกริ่นนำจะนำพาผู้ชมให้เชื่อมโยงสิ่งที่ได้ฟังได้เห็นเข้ากับประสบการณ์ส่วนตัว เกิดเป็นความคิดความเข้าใจในมุมมองของแต่ละคน

หลังจบการแสดง พบว่าผู้ชมส่วนใหญ่อยู่ร่วมการเสวนาต่อ ผู้ชมล้วนแสดงความคิดเห็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นระหว่างชมการแสดงอันเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สร้างสรรค์งานในการรับทราบข้อคิดเห็นจากผู้ชมที่มีรายละเอียดมากขึ้นกว่าการกรอกแบบสอบถาม และผู้ชมเองได้ปลดปล่อยความคิดที่ได้ประมวลจากความรู้จากการเกริ่นนำ มาประสานกับสุนทรียภาพระหว่างชม เกิดเป็นความคิดความเข้าใจต่อปรัชญาที่ตนรับรู้

คุณค่าของการสื่อสารเชิงสุนทรียะ ในระดับที่เหนือไปกว่าความเพลิดเพลินคือการเจริญทางความคิดและจิตวิญญาณ ด้วยเหตุที่การแสดงครั้งนี้เป็นการนำกวีนิพนธ์มาดำเนินเรื่อง จากวรรณกรรมที่ผู้อ่านสามารถจัดการกับเวลาในการไตร่ตรองหรือละเอียดกับความงามที่ได้สัมผัส ถูกจำกัดให้มาอยู่ภายใต้การแสดง การที่ผู้ชมจะรับความหมายจากการอ่านบทกวีนั้นจึงถูกแปรเปลี่ยนไป ดังนั้นในการแสดงจึงต้องนำผู้ชมเข้ามาสัมผัสสาระด้วยการวางโครงสร้างของการแสดงที่มีจังหวะการดำเนินเรื่องที่หลากหลาย คือมีจังหวะเร็วช้า-นิ่ง มีความดั่งเบา-เสียบ เป็นการให้ความหลากหลายและปล่อยให้มีพื้นที่ทางความคิด เพื่อที่ผู้ชมจะได้ตีความกับสุนทรียภาพอันมีความหมายที่ลึกซึ้งในขณะเดียวกัน

การปล่อยพื้นที่ว่างให้ผู้ชมได้นำพา “สาร” ที่ได้รับเข้าสู่กระบวนการเชื่อมโยงกับความรู้สึกและประสบการณ์ภายใน จากข้อมูลจากผู้ชมได้ “ยิน” และได้ “มอง” ก็จะกลายเป็นความเข้าใจที่ผู้ชมได้ “ฟัง” และได้ “เห็น” สื่อจินตคติจึงทำหน้าที่ได้ถึงพร้อมทั้งการนำพาหรือหล่อเลี้ยงจิตใจ ให้ประจักษ์ถึงความลุ่มลึกประจักษ์ในความสัมพันธ์ของโลกและชีวิตที่เชื่อมโยงกัน สิ่งที่ผู้ชมจะได้รับก็จะมากกว่าเพียงความพึงพอใจชั่วขณะ หากแต่เป็นมโนทัศน์ที่จะดำรงอยู่ในคนผู้นั้นอย่างลบลือนได้ยาก

กระบวนการสะท้อนถึงปรัชญา ปรัชญาสะท้อนสู่ผู้ชม

เมื่อช่วง พ.ศ. 2554 เป็นวาระครบ 150 ปีชาตกาลของเมธีปราชญ์รพินทรนาถ ฐากูร ทางสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับองค์กรต่างๆ รวมทั้งภาควิชาภาษาไทยและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ ได้จัดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปร่วมกิจกรรมและถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้รู้จักวรรณกรรมของเมธีปราชญ์ผู้นี้ จึงเห็นว่าควรจะได้ “ส่งต่อ” สัจธรรมที่อุดมอยู่ในกวีนิพนธ์ของกวีนักปราชญ์ท่านนี้สู่สาธารณะโดยเฉพาะถึงคนรุ่นใหม่ต่อไป

การนำเสนอปรัชญาในรูปแบบของสื่อสารการแสดงจึงเป็นที่น่าสนใจ เพราะเป็นการนำเสนอรูปแบบหนึ่งที่ยังคงรักษาสุนทรียะและสารัตถะของบทกวีไว้ ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการสร้างสรรค์ ผู้วิจัยซึ่งมีประสบการณ์การสร้างสรรค์การแสดงน้อย หากแต่ด้วยพลังจากผลงานของนักปราชญ์ท่านนี้ที่ก่อปรด้วยสารัตถะและสุนทรียภาพทำให้นักแสดงต่างๆ ยินดีร่วมให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกระบวนการสร้างสรรค์ในครั้งนี้จึงเท่ากับเป็นการดึงศักยภาพของบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ให้มาเชื่อมโยงกัน และมุ่งไปสู่ทิศทางเดียวกันอย่างมีเอกภาพ

อย่างไรก็ตาม การแสดงในครั้งนี้ไม่ได้หยุดอยู่ที่ผลลัพธ์ของกระบวนการเท่านั้น เพราะเมื่อนำสู่สายตาผู้ชมการแสดงกลับกลายเป็นจุดเริ่มต้นให้ทั้งผู้ที่รู้จักและไม่รู้จักกวีนิพนธ์ของรพินทรนาถ ฐากูร เกิดแรงบันดาลใจที่จะอ่านผลงานของท่านผู้นี้ด้วยตนเอง นั่นคือผลผลิต

ของการแสดงได้กลายมาเป็นแรงบันดาลใจใหม่ๆ แก่ผู้ชม และสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ กระบวนการสร้างสรรค์เอง ก็ได้สะท้อนปรัชญาว่าด้วยความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ซึ่งล้วนเป็นเหตุและผลต่อเนื่องกันไป ปัจจัยและผลลัพธ์ต่างเป็นพลวัตที่ขับเคลื่อนอยู่ในวิถีของการทำงาน ทุกชีวิตมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การประสานงานและพึ่งพาอาศัยกันระหว่างส่วนต่างๆ สิ่งที่มีค่าสูงสุดคือความเป็นเอกภาพโดยรวมที่แต่ละฝ่ายได้พยายามไว้ ด้วยการรับผิดชอบในหน้าที่ของตน และชื่นชมต่อหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้อื่นที่ล้วนมีส่วนส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ที่ดี อันเป็นผลลัพธ์ของการแสดงและของบูรณาการนิเวศวิทยาที่เป็นแก่นสาระของการแสดงในครั้งนี้ด้วย

การส่งต่อคุณค่างานกวีนิพนธ์

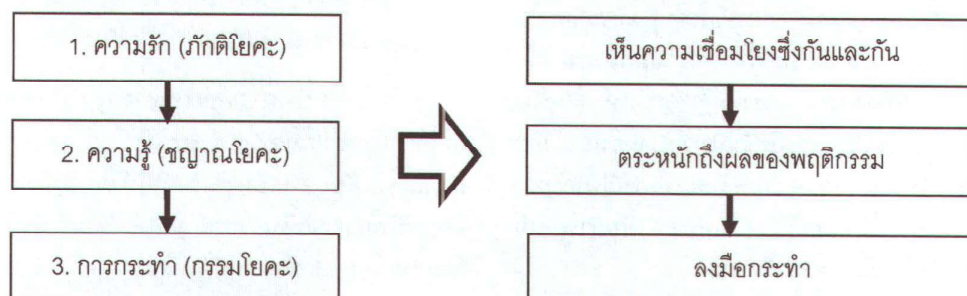
การนำเสนอหลักปรัชญาในรูปแบบการแสดง ถือเครื่องมืออีกชิ้นที่จะส่งต่อคุณค่าของกวีนิพนธ์ไปยังคนในยุคปัจจุบันได้อย่างเป็นรูปธรรม ความคิดของกวีมีภาษาเป็นสื่อกลาง แต่สื่อกลางนั้นก็ยังต้องการพาหนะที่จะนำสู่มวลมนุษยแต่ละยุคสมัยเช่นกัน นอกจากผลสำรวจในแบบสอบถามจะชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มแล้วว่ามีผู้ชมสนใจที่จะศึกษางานของรพีพรนาถต่อ ผู้วิจัยยังติดตามผู้ชมบางคน ปรากฏว่าการแสดงครั้งนี้คือแรงบันดาลใจที่สำคัญที่ก่อให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติ อันได้แก่ การสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับผู้ชมที่ได้หาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับรพีพรนาถ ฐาภรณ์อินเทอร์เนต และการหาซื้อหนังสืองานวรรณกรรมของรพีพรนาถ ฐาภรณ์ ทั้งหนังสือ

ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการแสดงและเล่มอื่นๆ ที่อุดมไปด้วยหลักปรัชญาเจกเช่นเดียวกัน การแสดงในครั้งนี้จึงถือเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญให้คนในปัจจุบันหยิบกวีที่มีคุณค่าขึ้นมาอ่านอีกครั้ง

การสื่อสารในเชิงสุนทรียะสู่การเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต

จากการเสวนาและผลจากแบบสอบถาม ทำให้เห็นว่าผู้ชมมีการรับรู้ต่อประเด็นทางปรัชญานิเวศวิทยา แนวคิดที่ได้นำเสนอในการแสดงอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2 อันดับแรกซึ่งมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันคือ “ชีวิตหนึ่งๆ คือสุลิตอันน้อยนิดของโลก” และ “ชีวิตมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นพลวัตของโลก” การแสดงในครั้งนี้จึงเป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้ชมเห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของสรรพสิ่งบนโลก สร้างโลกทัศน์ที่นำไปสู่ความอาทรอันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกัน และเป็นความเข้าใจว่ามนุษย์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับโลก ความรักถือเป็นจุดเริ่มต้นในปรับเปลี่ยนทัศนะเพื่อลดความเห็นแก่ตัวและพฤติกรรมที่ทำร้ายธรรมชาติ นำไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษยชาติ และสังคมโลกอย่างแท้จริง ดังที่รพีพรนาถได้เสนอวิธีเข้าถึงสัจจะไว้ 3 ประการอันได้แก่ ความรัก (ภักติโยคะ) ความรู้ (ชญานโยคะ) และการกระทำ (กรรมโยคะ) ว่าทั้งสามสิ่งนี้จะช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าถึงศักยภาพของตนเองที่จะกระทำในสิ่งที่พึงปฏิบัติทั้งต่อตนเองและสิ่งต่างๆ รอบตัว ดังแผนภาพ

ภาพที่ 8 แผนภาพวิธีเข้าถึงสัจจะตามแนวคิดของรพีพรนาถ ฐาภรณ์

การสร้างสรรคการสื่อสารในเชิงสุนทรีย์ภายใต้การนำเสนอปรัชญาในเวศวิทยาแนวคิดที่สามารถส่งสารทั้งสารัตถะและสุนทรีย์ะ จึงช่วยสานต่อจากการกระตุ้นเตือนที่ผู้ชมได้รับรู้ถึงความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง มาสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตต่อโลกธรรมชาติ คือการปรับเปลี่ยนทัศนคติที่พึงปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมโลก ท้ายที่สุดแล้วเพื่อการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติที่มนุษย์นั้นเป็นส่วนหนึ่งศักยภาพของการสื่อสารจึงมีพลังมากพอที่จะนำผู้เสพก้าวสู่มโนทัศน์แห่งการเกื้อหนุนสรรพชีวิต สรรพสิ่งในบ้านหลังใหญ่ที่เรียกว่าโลก

ข้อเสนอแนะ

อนุสนธิจากผลการวิจัย ทำให้เกิดความคิดในเชิงเสนอแนะต่อการนำไปประยุกต์ กล่าวคือสำหรับกลุ่มผู้ชมในวัยมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ซึ่งพบว่ามีทัศนคติต่อการแสดงดีกว่าผู้ชมวัยทำงาน ซึ่งน่าจะเป็นเพราะมีแนวโน้มสนใจการแสดงที่มีความตื่นตาตื่นใจ และมี

การเคลื่อนไหวค่อนข้างมากบนเวที จึงทำให้ได้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการนำเสนอเพื่อให้เกิดการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายในวัยดังกล่าว ว่าสามารถใช้แนวทางเดียวกันนี้ในการนำศิลปะการแสดงไปเป็น “สื่อ” เพื่อส่งสารปรัชญา โดยอาจผนวกกับกิจกรรมอื่นๆ เช่น นิทรรศการ หรือการประชุมทางวิชาการ เพื่อให้เกิดทั้งความรู้ความคิดและสุนทรีย์ภาพในการเข้าถึงสาระหรือปรัชญา อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมที่มีต่อชีวิตอื่น

นอกจากนี้ น่าจะมีการวิจัยเชิงสร้างสรรค์โดยนำปรัชญาที่มีคุณค่าต่อโลกปัจจุบัน ของปราชญ์ตะวันออกท่านอื่นๆ มาสร้างสรรค์ด้วยศิลปะการแสดงหรือสื่อสุนทรีย์แบบอื่นๆ เพื่อสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายต่างๆ อันจักเป็นการหล่อหลอมทั้งในด้านโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ที่พึงประสงค์แก่พลโลกแม้เพียงน้อยนิดก็ตามที เพื่ออุ้มชูโลกให้มีคุณภาพและเป็นที่พำนักของพลโลกที่มีความเกื้อกูลกันและกัน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกพรรณ อยู่ชา และสาคร สมเจริญ. ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย วัฒนธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม. ใน สุริชัย หวันแก้ว และกนกพรรณ อยู่ชา บรรณาธิการ. **ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย บนความหลากหลายและสับสน**, หน้า 35-36. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

กนกพรรณ อยู่ชา. นักวิจัย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **เสวนา**, 20 เมษายน 2555.

กอบกาญจน์ ภิณฑุมารค. **ธรรมชาติในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร: อินทนิล, 2554.

กิริติ ธาระไชย. **ฉันทลักษณ์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่: การสืบทอด การสร้างสรรค์ และความสัมพันธ์กับสุนทรีย์ภาพทางวรรณศิลป์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

กุสตาฟสัน, เจมส์ เอ็ม. พระเจ้า ธรรมชาติ และมนุษย์ ตามชนบทประเพณีทางศาสนาของตะวันตก. ใน **มนุษย์กับธรรมชาติ: เสียงใคร่ครวญจากภูมิปัญญาตะวันออก-ตะวันตก**, หน้า 237-257. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

เกรียงไกร พุฒเกษม. นักวิชาชีพด้านการละคร. **เสวนา**, 20 เมษายน 2555.

คอลิด มิเต้า. นักวิชาชีพด้านการแสดง/การละคร. **เสวนา**, 20 เมษายน 2555.

- จตุพร สุวรรณสุขุม. นักวิชาชีพด้านการละคร. เสวนา, 20 เมษายน 2555.
- จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา. แพลต แพลง และแปรรูปละคร. กรุงเทพมหานคร: ศยาม, 2544.
- จันจิรา เกลี้ยงประไพ. พนักงาน บริษัทส่งออก. เสวนา, 21 เมษายน 2555.
- เจตนา นาควัชร. ศิลป์ส่องทาง. กรุงเทพมหานคร: คมบาง, 2546.
- ชญาดา รุ่งเต่า. การใช้พื้นที่และมัลติมีเดียของคณะละครเวทีร่วมสมัยในเทศกาลละครกรุงเทพฯ วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารศิลป, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- ชลธิชา ชิบเซ. Project Coordinator บริษัทเอกชน. เสวนา, 21 เมษายน 2555.
- ชลดา พรหมชาติสุนทร. นิสิตปริญญาโท กลุ่มวิชาการสื่อสารเชิงสุนทรีย์และบันเทิงคดี คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. เสวนา, 21 เมษายน 2555
- ชุกราน สานสุขสมบูรณ์. การศึกษาแนวทางการแปลอุปถัมภ์โดยเปรียบเทียบสำนวนแปลสองสำนวน จากต้นฉบับ
“The Crescent Moon” ของรพินทรนาถ ฐากูร. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป, ภาควิชาการแปล
อังกฤษ-ไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- ณัฐพล รองทอง. พนักงานฝ่ายจัดซื้อ บริษัทเอกชน. เสวนา, 21 เมษายน 2555.
- ณัฐพล วัชวิญญู. กระบวนการทัศนศึกษาและนิเวศวิทยาแนวคิด. แผนงานวิจัยและพัฒนากระบวนการทัศนศึกษาไทย
ชุดโครงการวิจัยสังคมและสุขภาพ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2546.
- ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ และคณะ. สุนทรียนิเทศศาสตร์ การศึกษาสื่อสารการแสดงและสื่อจินตคติ. กรุงเทพมหานคร:
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์, บรรณาธิการ. ดุริยางค์ความคิดชุด “150 ปี เจริญราษฎร์ รพินทรนาถ ฐากูร”. กรุงเทพมหานคร:
รายการสื่อสันติภาพ จัปจ้องมองสื่อ วิทยุจุฬา, 2555.
- ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์. บทโทรทัศน์เขียนอย่างไรให้เป็นมือโปร. กรุงเทพมหานคร: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2551.
- ธนพร มนูญปิฏ. ที่ปรึกษา องค์การไม่แสวงผลกำไร. เสวนา, 20 เมษายน 2555.
- ธนวรรณ แก้วทองประคำ. อาจารย์สอนภาษาไทยให้ชาวต่างชาติ. เสวนา, 20 เมษายน 2555.
- ธนวัฒน์ เดชผล. นิสิตปริญญาโท กลุ่มวิชาการจัดการการสื่อสารแบบบูรณาการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. เสวนา, 21 เมษายน 2555.
- ธนัชฐา แดนศิลป์. บรรณาธิการสำนักพิมพ์การตะ. เสวนา, 21 เมษายน 2555.
- นวมินทร์ สงวนหมู่. นิสิตปริญญาโท ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เสวนา,
21 เมษายน 2555.
- นิธินา ปรีชาทวีกิจ. ปัญหาและการแก้ไขในการดัดแปลงบทละครเรื่อง ‘The Zoo Story’ ของ Edward Albee
เพื่อการแสดงในบริบทสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

- นิเวศวิทยาแนวลึก. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.semsikkha.org/sem/who-we-are/2010-02-20-06-28-23/3-nature/56-2010-02-20-07-56-44.html> [ม.ป.ป.]. สืบค้น 3 พฤษภาคม 2555.
- เนื่องน้อย นุญเณตร. **จริยศาสตร์สภาวะแวดล้อม: โลกทัศน์ในพุทธปรัชญาและปรัชญาตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- บรรจง โกศลวัฒน์. **ศิลปะการแสดงภาพยนตร์ โทรทัศน์ และละคร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ปรกรณ์ เลิศเสถียรชัย. นักวิจัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **เสวนา**, 21 เมษายน 2555.
- ปณิชา เต็มทน. **นิสิตปริญญาโท กลุ่มวิชาการผลิตข่าวและสารคดี คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. **เสวนา**, 21 เมษายน 2555.
- ประดิษฐ ประสาททอง. “ลักษณะร่วมสมัยในงานศิลปะการละคร”. ใน อรุณทิพย์ คำสอน และคณะ, บรรณาธิการ. **ลักษณะร่วมสมัยในงานศิลปะแขนงต่างๆ : ทักษะของศิลปิน**, หน้า 43-55. กรุงเทพมหานคร: ชมนาด, 2553.
- ประภัสสร จันทรสถิตย์พร. อาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **เสวนา**, 21 เมษายน 2555.
- ประเวศ วะสี. “คำนำ”. ใน **มนุษย์กับธรรมชาติ: เสี่ยงใคร่ครวญจากภูมิปัญญาตะวันออก-ตะวันตก**, หน้า 218-220. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน และสมภาร พรหมทา. **มนุษย์กับศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. “เศรษฐกิจแห่งความพอเพียงและนิเวศวิทยาแนวลึก”. ใน **เอกสารทางวิชาการเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**, หน้า 1-23. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ปองพล หวังในธรรม. Sound engineer. **เสวนา**, 21 เมษายน 2555.
- พนารัตน์ จันทรสถิตย์. **วิธีเข้าถึงสัจจะในทัศนะของรพินทรนาถ ฐากูร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553.
- พิษณุ จันทรพุท. ช่างภาพโทรทัศน์. **เสวนา**, 21 เมษายน 2555.
- ไพลิน รุ่งรัตน์. **ปรากฏการณ์แห่งกวี**. กรุงเทพมหานคร: คมบาง, 2530.
- ภิญญดา ธิติกุลมาศ. นิสิตปริญญาโท กลุ่มวิชาการสื่อสารเชิงสุนทรีย์และบันเทิงคดี คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **เสวนา**, 21 เมษายน 2555.
- มณีนี เอี่ยมบำรุงสกุล. นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรชนบทศึกษาและการพัฒนา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. **เสวนา**, 21 เมษายน 2555.
- มัทนิ รัตน์. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะการกำกับการแสดงละครเวที**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

- เยาวภา นูนาค. นิสิตปริญญาโท กลุ่มวิชาการจัดการการสื่อสารแบบบูรณาการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เสวนา, 21 เมษายน 2555
- รพินทรนาถ ฐากูร. **คิตาณูชลี**. แปลโดย กรุณา-เรืองอุไร กุศลาลัย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: แม่คำผาง, 2540.
- รพินทรนาถ ฐากูร. **จันทร์เสี้ยว**. แปลโดย ปรีชา ช่อปทุมมา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สวนเงินมีมา, 2547
- รพินทรนาถ ฐากูร. **นกเถื่อน**. แปลโดย ปรีชา ช่อปทุมมา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา, 2547
- รพินทรนาถ ฐากูร. **ปรัชญานิพนธ์สาธนา**. แปลโดย ระวี ภาวิไล. กรุงเทพมหานคร: ดอกไม้, 2532.
- รพินทรนาถ ฐากูร. **ปรัชญาและแนวคิดการศึกษาศาสนาอินเดีย**. แปลโดย พยับแดด. กรุงเทพมหานคร: จั๊บแกระ, 2528.
- รพินทรนาถ ฐากูร. **ผู้สัจจนิรันดร์**. แปลโดย กิตติมา อมรทัต. กรุงเทพมหานคร: จตุจักร, 2526.
- รพินทรนาถ ฐากูร. **เหมือนหนึ่งนกที่จากรัง**. แปลโดย กรุณา-เรืองอุไร กุศลาลัย. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: แม่คำผาง, 2547ค.
- รรรยา บุญกลั่น. นิสิตปริญญาโท กลุ่มวิชาการสื่อสารเชิงสุนทรียะและบันเทิงคดี คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เสวนา, 21 เมษายน 2555.
- รัชย์อากาศกั ดันศิริวิมล. นักวิชาชีพด้านการละคร. เสวนา, 20 เมษายน 2555.
- รัตนาวดี ขจรชัยกุล. พนักงานฝ่ายบุคคล บริษัทเอกชน. เสวนา, 21 เมษายน 2555.
- ลักษณะนัยน์ ทรงเสียงไชย. **การออกแบบสารด้วยแสงในการสร้างสรรค์การแสดงโขนร่วมสมัย**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- วรรณภา สุวรรณรัตน์. เจ้าหน้าที่ด้านวิชาการ ฝ่ายคุ้มครองสิทธิประโยชน์ สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน. เสวนา, 21 เมษายน 2555
- วรัทพร ศรีจันทร์. **การเล่าเรื่องและการดัดแปลง เครโนต์ ฉบับหนังสือการ์ตูน แอนิเมชัน ภาพยนตร์ และนวนิยาย**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาวาทวิทยา คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- ศักดิ์รัช อธิพิสิฐ. นักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนศรีอยุธยา. เสวนา, 20 เมษายน 2555.
- สายฟ้า ต้นธนา. นักวิชาชีพด้านการละคร. เสวนา, 20 เมษายน 2555.
- สินียา ไกรวิมล. **ลักษณะของบทละครโทรทัศน์ไทยที่ได้รับความนิยมช่วงหลังข่าว จากปี พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ. 2544**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- สุภาพร โพธิ์แก้ว. อาจารย์ภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เสวนา, 20 เมษายน 2555
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. **ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2545.
- อารี วิชาชัย. **ปรัชญาธรรมของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.

ภาษาอังกฤษ

Hutcheon, Linda. **A Theory of Adaptation**. New York: Routledge, 2006.

Lago, Mary M. **Rabindranath Tagore**. Boston: Twayne, 1976.

McQuail, Josephine A. **There is nothing as old as a child: Children and Language in Rabindranath Tagore's The Crescent Moon** [Online]. 2010. Available from: <http://rupkatha.com/V2/n4/10TagoreCrescentMoo>